

GEOGRAFSKA TAKSONOMIJA U TURIZMU - prilog metodologiji istraživanja turizma

Muriz Spahić, Udruženje geografa u Bosni i Hercegovini, Zmaja od Bosne 33 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
murizspahic@gmail.com

Semir Ahmetbegović i Željka Stjepić Srkalović

Univerzitet u Tuzli, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, Univerzitetska 4
Tuzla, Bosna i Hercegovina
semir.ahmetbegovic@untz.ba i zeljka.s.srkalovic@gmail.com

Učešće geografske nauke u proučavanju i shvatanju turizma kao privredne djelatnosti je izuzetan. Gotovo da je nezamisliv razvoj turizma i njegovih grana bez poznavanja geografskih parametara i determinanata koje, pored ostalog, definišu njegovu taksonomiju. Identifikacije bilo kojeg turističkog kretanja imenuju se prema preovlađujućim geografskim elementima. Tako, na primjer, iz grupe reljefnih elemenata definišu se različite turističke grane kao što su: planinski, speleološki, alpinistički i dr. turizam. Pored toga reljef indirektno utiče na razvoj drugih turističkih grana kao što je, npr. zimski ili ljetni oblik turističkog kretanja.

I druge geografske nauke imaju nezamjenljivu ulogu u turističkoj taksonomiji. Nemoguće je zamisliti razvoj zimskog turizma bez sniježnih padavina, koje su predmet meteorologije i klimatologije, a one su opet iz sistema geografskih nauka. Isto se odnosi na razvoj ljetnjeg turizma, koji je tijesno povezan sa vodama morskim i kopnenim, a one su predmet okeanologije i hidrologije kopna; isto iz sistema geografskih nauka. Sve ove ali i druge nauke zajedno čine umreženi sistem za određivanje taksonomije turizma.

Ključne riječi: *taksonomija, turizam, geografske identifikacije, geografski elementi, geografske nauke, turističko mjesto, turistički centar, turističko čvorište, turistički pojas, turistička regija/region*

GEOGRAPHIC TAXONOMY IN TOURISM - Contribution to the methodology of tourism research

Muriz Spahić, Association of Geographers in Bosnia and Herzegovina, Zmaja od Bosne 33 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
murizspahic@gmail.com

Semir Ahmetbegović i Željka Stjepić Srkalović

University of Tuzla, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of
Geography Univerzitetska 4, Tuzla, Bosnia and Herzegovina
semir.ahmetbegovic@untz.ba i zeljka.s.srkalovic@gmail.com

The participation of geography in the study and understanding of tourism as an economic activity is remarkable. The development of tourism and its branches is almost unimaginable without the knowledge of geographic parameters and determinants which,

among other things, define its taxonomy. Identification of any tourist movements are named by the predominant geographic elements.

For example, from the group of relief elements are defined different tourist branches such as: mountain, speleology, mountain climbing and other tourism. In addition, relief affects indirectly on the development of other tourist branches such as, for example, the winter or summer form of tourism.

The other geographic sciences have an irreplaceable basis in tourism taxonomy. It is impossible to imagine the development of winter tourism without snowfalls, which are the subject of meteorology and climatology, and again, they are from the geographic science system. The same applies to the development of summer tourism, which is closely linked with the waters of the sea and the land, which are the subject of oceanology and land hydrology; also from the system of geographic sciences. All these and other sciences together form a network system for determination of tourism taxonomy.

Key words: taxonomy, tourism, geographic identification, geographical elements, geographic sciences, tourist resort, tourist center, tourist node, tourist belt, tourist region

UVOD

INTRODUCTION

Imenovanje turističkih grana spada u domen njenih podjela i zasnovana je na učešću prevladajućih identifikacionih elemenata koje imenuju vrste turističke djelatnosti. One predstavljaju sveukupnost tih elemenata iz sfere turizma, koji se mogu prikazati i na geografskoj karti. Ova karta se razlikuje od proste geografske karte po sadržaju predloženih maršruta turističkog kretanja i objekata turističke infrastrukture. Pored toga, ona predstavlja i teritorijalnu organizaciju prostora namijenjenog za turistički razvoj.

Šema teritorijalne organizacije turizma, osim konkretnih elemenata turističke djelatnosti i maršruta turističkih kretanja, pokazuje i geografska obilježja turističke teritorije koja definiše taksonomske sisteme. Oni sadržavaju turističke punktove, centre, zone, rejone/regije, tj. deducira turistički teritorij na indikacione akcente, otkriva i razlaže turističku sliku njihove uzajamnosti prema hijerarhijskoj strukturi.

I pored toga turistička teritorijalna taksonomija u geografskoj nauci još uvijek nije sistemski razrađena. Zbog toga je neophodno dati prijedlog mogućih varijanti hijerarhijske klasifikacije teritorijalnog razvoja turizma od najmanjih mjesnih, do najvećih regionalnih razmjera.

U osnove teritorijalne klasifikacije osim osobenosti njenog geografskog poimanja neophodno je uključiti prisutne turističke procese. Ako se pri tome uzme u obzir dužina boravka posjetilaca u datom mjestu i pri tome obrati pažnja na konfiguraciju date maršrute i njene turističke zahtjevnosti, moguće je pretpostaviti proces formiranja turističke destinacije.

PODJELA GEOGRAFSKOG TERITORIJA S OBZIROM

NA TURISTIČKE IDENTIFIKACIONE ELEMENTE

DIVISION OF GEOGRAPHIC TERRITORY CONSIDERING THE TOURIST IDENTIFICATION ELEMENTS

Razvrstavanje ili klasiranje geografske teritorije prema učešću atributivnih turističkih identifikacija polazi od jednostavnih prema složenim sadržajima. Turistički atraktivan

sadržaj je onaj koji privlači pažnju posjetilaca zbog autentičnosti, rijetkosti, unikatnosti i pristupačnosti određenog geografskog prostora. Oni mogu biti samostalni ili grupni. S tim u vezi geografski prostor se diferencira na taksonomske jedinice kojima se pridaje prefiks turistički.

S tim u vezi rad tretira najčešće pojmovne odrednice geografskog prostora koji čine turističke motive od interesa za razvoj turizma. To su: turistički punkt, turistički lokalitet, turističko mjesto, turistički centar, turistička zona, turistički pojas, turističko čvorište, turistička regija i turistička destinacija.

Turistički punkt

Tourist spot

Turistički punkt je najmanja prostorna jedinica i pod njim treba podrazumijevati prostor određenog objekta ili građevinskog kompleksa sa pratećim objektima, vidikovcima i sl. Turistički punktovi se obilježavaju posebnim markacijam duž putnih ili pješačkih staza i imaju namjenu zaustavljanja turista na njihovoj tranzitnoj ruti prema ciljnom odredištu. Svrha turističkih punktova je zaustavljanje turista radi pokazivanja atraktivnih turističkih motiva i predaha u putovanju. Svaki turistički punkt posjeduje turističke objekte za odmor i rekreaciju uz osnovne ponude koje karakterištu taj kraj. Turistički punktovi nekada mogu biti osnovni nosioci budućeg turističkog razvoja datog kraja ili regije.

Turistički lokalitet

Tourist site

Turistički lokalitet tretira dio teritorijalne cjeline. Turistički lokalitet predstavljen je konkretnim turističkim identifikacionim elementom tj. određenim turističkim motivom, odnosno prostorno funkcionalnom individualnošću. To su *objekti turističkog interesovanja* kao što je npr. sedreni vodopadi: Kravice na Trebižatu, Martin Brod i Štrbački buk na Uni, Plivski na Plivi u Jajcu itd.

Sl. 1. Djevojačka pećina kod Kladnja nije samo speleološki lokalitet već i turistički lokalitet hodočašća

Fig. 1. The Djevojačka cave near Kladanj is not only a speleological site but also a tourist location of pilgrimage

Turistički lokalitet može biti tretiran kao *objekat turističkog pokazivanja* kao što je npr. Bijambarska pećina i pećina Orlovača u Subulovcu obje nedaleko od Sarajeva, Vjetrenica u Zavali kod Ravnog, Djevojačka pećina kod Kladnja i dr.

U turistički lokalitet spadaju i *objekti turističke infrastrukture* kao što su turističke građevine pojedinačno ili u kompleksu. Takvi su nekropole stećaka, utvrde i arheološke iskopine, npr. nekropola stećaka u Radimlji kod Stoca, ostaci vila rustike Mogorjelo kod

Čapljine, ostaci utvrde u Daorsonu, Ošanićima i dr.

Prema tome, turistički lokalitet predstavlja manju teritorijalnu cjelinu koje po preovlađujućim objektima turističkog interesovanja, turističkog pokaza i turističke infrastrukture privlače pažnju manjeg broja turista znatijelnika ili ekskurzista. Turistički lokaliteti ne moraju biti dostupni prijevoznim sredstvima pa se do njih može doći isključivo pješaćenjem koje nekada može trajati do 2 sata. Turistička posjeta do turističkih lokaliteta trebaju se završiti za jedan dan zbog nedostatka turističke infrastrukture za duži boravak. S obzirom da se posjeta turističkim lokalitetima obavlja pješaćenjem markiranim maršrutnim stazama pretpostavlja razvoj seoskog turizma u naseljima koji se nalaze na datoj maršruti. U ovom pogledu usputna naselja su stacionari, odnosno turističke tačke, koje pružaju neophodne uvjete za boravak na datoj turističkoj maršruti.

Turističko kretanje u određene turističke lokalitete definiše se kao *događajni* ili *prigodni turizam*. On utiče na razvoj seoskog turizma i izgradnju novih turističkih sela. Ovim se povećava i osavremenjava turistička infrastruktura starih sela i načina života, koja pospješuje turističku ponudu i privlači veći broj posjetilaca na dati turistički lokalitet.

Turistički lokaliteti razvijaju manifestacioni turizam, koji se organizira u određenim prigodama kao što su vjerski susreti, hodočašća manjih razmjera upriličena na određeni dan, a najčešće se zasnivaju na legendama. U novije vrijeme iste prate i drugi sadržaji u kojima sudjeluje turistička prodaja zasnovana na ponudi, razmjeni dobara i potrošnji.

Turističko mjesto **Tourist resort**

Turističko mjesto je teritorijalna cjelina sa turističkim sadržajem koje čine nekoliko ključnih objekata za turiste koje ih posjećuju i u kojima se manifestuje sadržajan boravak turistima uz mogućnost upražnjavanja različitih aktivnosti vezanih za osnovne turističke resurse. Njih mogu činiti i historijski gradovi. Turističkim mjestima u Bosni i Hercegovini konkurišu brojna manja mjesta, koje ovom prilikom nećemo sve nabrajati. Za primjer može

Sl. 2. Srednjovjekovni utvrđeni grad Ostrožac sa istoimenim podgrađem u kojem se nalazi i hotel, što sve skupa predstavlja turistički lokalitet i potencijalno turističko mjesto za razvoj tranzitnog turizma

Fig. 2. Medieval fortified town Ostrožac with the homonymous substructure where the hotel is located, which is a tourist site and potentially a tourist place for the development of transit tourism

poslužiti grad Jajce po historijskim elementima ili napr. Počitelj po orijentalnoj kulturi i razvoju civilizacijskih događanja. Brojna turistička mjesta su temelj za razvoj tranzitnog turizma. Ovaj vid turističkog kretanja u turističkim mjestima mora biti podmiren turističkim sadržajem i visokim kvalitetom usluga radi zadržavanja turista na proputovanju i više dana od planiranih uz puni turistički sadržaj. Vrijeme zadržavanja turista u turističkom mjestu je, pored ostalog, upravo srazmjern vrstama i brojnosti turističkih sadržaja.

Turističko mjesto samo po sebi ne mora biti interesantno za turistički promet, posebno u tranzitnom turizmu. Turističko mjesto bez ma-

rketinške prezentacije, turističkih putokaza i turističkih smještajnih kapaciteta bit će zaobiđeno na bilo kojem turističkom koridoru. Kao primjer neiskorištenog turističkog mjesta je stari grad Ostrožac sa istoimenom kulom u dolini Une kod Cazina. Poznat je po gradini iz starijeg željeznog doba sa srednjovjekovnom tvrđavom koja svjedoči o vremenu iz 1286. god. kada se naselje spominje gradom moćnih knezova Babonića Blagajskih. Za vrijeme Osmanske uprave od 1578. god. Ostrožac je bio sjedište Ostrožačke kapetanije. Ostrožac ima prahistorijsku gradinu, srednjovjekovni utvrđeni grad, osmansku tvrđavu te habsburški dvorac.

Sl. 3. Aquaterm u Olovo je turističko odredište zdravstveno-rekreativnog turizma

Fig. 3. Aquaterm in Olovo is tourist site of health-recreational tourism

Turističko mjesto ne mora biti samo u funkciji tranzitnog turizma, već može imati karakter *turističkog odredišta*. Turističko odredište je mjesto koje služi određenoj turističkoj namjeni specijalnog usmjerenja; turističko-rekreativnog ili ekološkog. U prvom slučaju riječ je o turističkim mjestima koja su krajnja odredišta turističkog kretanja radi zdravstvenih i rekreativnih potreba. To su prevashodno banjska lječilišta u kojima se obavlja turistički promet zdravstvenih usluga. Banje su adaptirana mjesta čija se voda koristi za različite zdravstvene i rehabilitacijske namjene. Ekološka odredišta su mjesta koja zbog raritetnih diverzitetnih elemenata

uživaju poseban tretman najvišeg nivoa zaštite.

Ona su prostorno-planerski posebno uređena mjesta sa adekvatnim režimom antropogenog djelovanja pa time i ograničenog turističkog kretanja. Veoma često ekološka turistička odredišta su mjesta za manje grupe turista specijalizovane namjene, posebno onih iz naučne sfere interesovanja. Neki turistički geografi turističko odredište, unutar pojma turističkog mjesta, poistovjećuju sa turističkom destinacijom, misleći pri tome na dužinu zadržavanja turista u odnosu na tranzitni karakter. Turistička destinacija je širi turistički pojam, o čemu će biti riječi kasnije.

Turistički centar **Tourist center**

Turistički centar nastaje u okvirima osnovnih ili primarnih turističkih motiva i obuhvata više turističkih lokaliteta. On predstavlja veći grad sa brojnim turističkim sadržajem ili specijaliziranim turističko-rekreativnim objektima svjetskog značaja, koji se u turističkom pogledu razvija zahvaljujući mnoštvom diverzitetnih prirodnih i društvenih turističkih elementima. U svjetske turističke centre spadaju stari veliki gradovi poput: Edinburga, Hamburga, Amsterdama, Praga, Moskve, Pariza, Londona i dr. U ove se ubrajaju i urbana mjesta koja imaju svjetsku turističku reputaciju centara samo u vrijeme

manifestacija, kao što su filmski festivali u Kanu, Berlinu, Holivudu, Puli, Sarajevu i dr. Svjetske manifestacije mogu imati periodični karakter kao one u vrijeme održavanja ljetnih ili zimskih olimpijskih igara. Na ovaj način postojeći turistički ili novoosnovani centri postaju centrom svijeta koji se zasnivaju na određenim turističkim motivima.

U turističke centre ubrajaju se i centri vjerskog turizma, koji imaju trajnu vrijednost, a pojačano značajniju u vrijeme hodočasničkih manifestacija, kao što putovanja u Meku, Vatikan, Jerusalem i dr. Turistički centri mogu biti i oni koji razvijaju sezonski turistički

Sl. 4. Kibbil, turističko mjesto u Tirolskim Alpima sa svega 10 hiljada stanovnika. U vrijeme održavanja čuvenog spusta broj stanovnika se udesetostruči

Fig. 4. Kibbil, a tourist place in the Tyrolean Alps with only 10,000 inhabitants. At the time of the famed downhill, the number of residents is tenfolded.

promet, a najčešće tokom ljetne ili zimske sezone. Tako su Honolulu i Kopakabana centri kupališnog turizma, dok su napr. Madona di Kampiljo, Kicbil, Garmiš Parkhenkirhen, Šamoni i mnog drugi centri zimskog turizma. U turističkim centrima turisti mogu boraviti nekoliko dana. U njima postoje sva prateća turistička infrastruktura visoke ponude, kao i veoma izražene turističke funkcije za odmor i rekreaciju.

Turistički centri mogu biti i krupne aglomeracije u čijim četvrtima postoje historijske znamenitosti visoke kvalitete, kao i prirodna okruženja polivaltnog turističkog sadržaja. U takvim okvirima urbana

aglomeracija ima potpune turističke sadržaje tokom cijele godine. U takve spada i Sarajevo, glavni grad Bosne i Hercegovine. Njegova urbana morfologija od istoka prema zapadu čini slijed od najstarije orijentalne arhitektonske do savremene urbane na zapadnoj njegovoj fasadi. Orijentalnu arhitekturu čini najstarije urbano jezgro, koje omogućuje individualni i grupni posjet turističkih pojedinaca i grupa radi upoznavanja sa razvojem civilizacijskih tokova utisnutih u urbani ansambl od osnutka prve sarajevske čaršije pa sve do danas.

Kako Sarajevu gravitiraju planinske morfostrukture sa veoma izražajnom visinskim raščlanjenjem i diverzitetnom morfoskulpturom, a sve u landsaftnoj pojasnoj modifikaciji umjerenog toplog i vlažnog klimata koji donosi obilje sniježnih padavina i dugu sniježnu zimu omogućava razvoj zimskog turizma vrlo visoke kvalitete. O istom svjedoči organizacija XIV Zimskih olimpijskih igara iz 1984. godine. Na ovaj način Sarajevo se tretira turističkim centrom i središtem razvoja urbanog i zimskog turizma.

Turistička zona Tourist zone

Turistička zona predstavlja turistički profil – pojas velike geografske regije ili cijele jedne države. Unutar turističke zone gotovo, ne postoji neturistički sadržaj. To je turističko rekreacioni areal visokog međuregionalnog i međunarodnog značaja. Turistička zona ima polivaltne turističke sadržaje za razne vidove turističkog posjećivanja.

Sl. 5. Dolina Une sa Uncom. Dolina Une je granična rijeka sa unikatnim sedrenim kaskadama. Ona pripada turističkom prekograničnom pojasu.

Fig.5. Una valley with Unac. The Una Valley is a border river with unique calcareous sinter cascades. It belongs to the tourist cross border zone.

Veoma ilustrativan primjer shvaćanja turističkih zona su španske plaže nazvane sumado, što u prijevodu na bosanski znači Kosta, kao što su: Kosta Bravo, Kosta del Sol i dr. Slično španskim zonama na hrvatskoj strani Jadranskog mora razvijene su rivijere kao što su: Dubrovačka, Makarska, Splitska Šibenska, Zadarska i dr. rivijere.

U planinskoj morfostrukтури Dinari-da Bosne i Hercegovine javljaju se brojne planinske maršrute kao profili razvoja planinskog i alpinističkog turizma. Isto bi se moglo reći za talvege velikih rijeka u Bosni i Hercegovini koji su okosnica razvoja rafting i ribolovnog turizma.

Turistički pojas

Tourist belt

Turistički pojas predstavlja krupnu teritorijalnu cjelinu koji ne poznaje nikakve administrativne granice i odnosi se na prekogranični teritorij sa identičnim ili dosta sličnim prirodnogeografskim unikatnim elementima, koji se komplementiraju u prepoznatljive turističke sadržaje. To su veoma krupne teritorijalne cjeline koje imaju turističku direktrisu primjetnu na kartama svijeta sitnijeg razmjera. Turističke pojas ima globalno i prepoznatljivo značenje koje obuhvata teritorij brojnih geografskih regija i država. U istovrsne prirodnogeografske sadržaje ubrajaju se Alpi, obale Mediterana, hrbat Siera Nevada u Kaliforniji, dolina Dunava i sl. Turistički pojas se može definisati i prema vodećem unikatnom tipološkim identifikacionom elementu kao što je sedra u sedronosnim rijekama. Tipičan primjer turističkog pojasa, istina manjeg obuhvata je sedronosna dolina Korane u R. Hrvatskoj i rijeka Una sa sedronosnim kaskadama u Bosni i Hercegovini.

Turistička zona predstavlja u bilo kojem pogledu geografsku trakastu teritoriju koja posjeduje unikatne turističke motive. Turistička trakasta teritorija predstavlja izduženu turističku teritoriju koja je ujedno turistička maršruta. Tako dolina Une od Martin Broda do Bosanske Krupe, osim što je turistička zona, je turistička maršruta raftinga, planinarenja ili tranzitnog turizma. U turistički pojas može se uvrstiti i morska obala sa priobaljem, posebno ako je ona razučena.

Turističko čvorište

Tourist node

Turistička čvorišta su samostalne teritorijalne tačke u turističkoj teritoriji bez obzira na rang turističke taksonomije. To su turistički nodovi (raskrsnice) u kojima su umreženi turistički potencijali date teritorijalne cjeline. Turistička čvorišta su turistička stjecišta i ujedno polazišta turističkog kretanja na datom turističkom teritoriju. To su ključni elementi turističkog prometa bez obzira o kojoj turističkoj grani je riječ. Turistička čvorišta mogu biti

polivalntna u turističkoj ponudi te često se imenuju snažnim turističkim destinacijama za veliku turističku cjelinu. Turistička čvorišta su ujedno nosioci turističkog razvoja i turističkog planiranja. To su imisione i emisione tačke za razne vidove turističkih kretanja. Tako, na primjer, Mostar je imisiono turističko čvorište za boravak turista i ujedno emisiono turističko čvorište za potrebe vjerskog turizma u zapadnoj Hercegovini i ljetnog u Neumu. U veliko turističko čvorište ubraja se i Sarajevo, koje osim brojnih turističkih društvenogeografskih motiva nudi tokom zime emisije turista u zimske olimpijske centre, posebno Bjelašnice, Igmana i Jahorine.

Turistička regija

Tourist region

Turistička regija je prediona geografska cjelina sa izvornom, dobro očuvanom i zaštićenom životnom sredinom i adaptacijama po strogo određenom prostornom planu u kojima su antropogeni objekti uklopljeni u njoj. Po fizionomiji i namjeni turističke regije su kontrastne gradskim naseljima, posebno industrijskim i usmjerene su razvijem odgovarajućim turistički tokovima. Svakako, mnoge takve predione cjeline, ne možemo poistovjetiti sa turističkim regijama, čije objašnjenje izvodimo iz definicije geografske regije.

Turistička regija je prostorna cjelina u kojoj je turizam dominantna ili objedinjujuća funkcija, a geografski lik u osnovi posljedica te funkcije (Vasović, M. 1982). Kod definisanja turističkih regija bitna je odrednica što i one pripadaju regionalnoj geografiji, koja pri tome poznaje principe homogene i heterogene regionalizacije. Primjenjujući opće principe geografske regionalizacije homogene turističke regije su one u kojima je turizam osnovna djelatnost i glavni izvor prihoda većine domicilnog stanovništva. Ovo podrazumijeva da je turizam osnovna privredna aktivnost prema kojem se usaglašavaju prateće djelatnosti kao što su: saobraćaj, trgovina, poljoprivreda, znanstvo, građevinarstvo, uređenje prostora i sl. Heterogene turističke regije podrazumijevaju privrednu djelatnost dopunjena drugim privrednim granama osim turizma, koje dominiraju i, u manjem ili većem procentu, učestvuju u formiranju dohotka postojećeg stanovništva (Radović, M. 1988).

Iz naprijed navedenih stavova nameće se zaključak da većina država u svijetu, kao uostalom i u Bosni i Hercegovini, jednostavnije je izdvajanje heterogene nego homogenih turističkih regija, jer su prve dominantnije nad drugim. Istina, bilo je turističke regionalizacije Bosne i Hercegovine, čak i u doktorskim tezama, koje su veoma diskutabilne samim tim što nisu polazili od određene definicije turističke regije. Aksiomatski zvuči da turističkom regijom ne možemo a priori proglašavati svaku teritorijalnu cjelinu, koja je ispunjena brojnim atributivnim turističkim elementima, pa makar prostorno i sretno koincidirali brojni prirodni i antropogeni elementi velike turističke vrijednosti. Ovakvu predionu cjelinu ne možemo označiti turističkom regijom ni onda, kada se njene atraktivnosti tek započinju turistički valorizirati sve dotle dok ne postanu okvir turističkog privređivanja.

Koncepcija razvoja turizma u nekim zemljama, pogotovo u Bosni i Hercegovini je okrenuta stihiji bez koncepcije ulaganju investicionih sredstava u turističko-ugostiteljske objekte i bez strategije prostorno, fizionomske i funkcionalne definisanosti turističke regije kao nosioca turističkog privređivanja. Nosioci ovakvog razvoja su razna udruženja, kao što su turistički savezi, koja nisu profilirana kao vladine strateško razvojne organizacije turizma.

Značajna je činjenica da veličina teritorije koja se proglašava turističkom regijom ne zavisi od razvoja i organizacije ukupnog društveno-ekonomskog života, već od prostornog kontinuiteta motiva, funkcija i elemenata sektorskog razvoja u okviru regionalne strukture privrede. Zbog toga, veličine turističkih regija mogu se razlikovati od ekonomskih, prostorno-planerskih i sličnih vrsta regija" (Nikolić, S. 1984). Kada se raspravlja o pitanju turističkih regija nije od značaja ni vrsta turističkog kretanja bilo da je riječ o planinskoj, banjskoj, gradskoj ili jezerskoj turističkoj regiji, koje su karakteristične za Bosnu i Hercegovinu. Prepoznatljive turističke regije posebnih funkcija izgrađuju se decenijama. Pri tome je poželjno uzlazno turističko privređivanje, koje doprinosi uspostavljanju komplekarnosti, spajanja i prožimanja turistički valorizovanih prirodnih i spomeničkih vrijednosti sa objektima materijalnog obezbjeđenja turizma u šta spadaju turističko-ugostiteljski objekti, saobraćajnice, sportski tereni, šetališta i sl.

Kod izdvajanja turističkih regija mora se uvažavati strogi principi geografske regionalizacije. Pri ovome je važno napomenuti da se geografski principi upotpunjuju turističkim, iako principi ovakvog izdvajanje još uvijek nisu dovoljno razrađeni. Tako, kod izdvajanja turističkih regija bilo da je riječ o homogenim ili heterogenim ne postoji kriterij turističke diferencijacije regija. Nekada se polazi od tipološkog, a u drugom slučaju od kompleksnog regionalizma.

Kada je u pitanju tipološki kriterijum primjećuje se nedostatak razrađenog principa s obzirom na vrstu turizma ili turističkog prometa, da bi taj geografski prostor bio definisan turističkom regijom. U ovom slučaju svaki razvijeni oblik turizma bi nosio prefiks ili sufiks date turističke regije, kao što su, na primjer, regije banjskog planinskog, zimskog turizma i sl. U drugom slučaju nepoznat je limit turističkog prometa da bi se neki teritorij, posebno u Bosni i Hercegovini, proglasio turističkom regiom.

Kompleksni pristup izdvajanja turističkih regija zasnovan je na homogenom principu u kojem se turistički privredni promet valorizuje kao dio ukupnog privrednog razvoja. Ovo praktično znači da je turizam samo jedan od polaznih regionalnogeografskih elemenata u regionalnoj diferencijaciji. Turistički karakter neke regije sagledava se u ukupnom njenom razvoju, pri čemu se turizmu daje onoliko značaja koliko doprinosi privrednom prosperitetu date geografske regije. To je samo jedna karika u kompleksnom definisanju fizionomije geografske regije. Od toga koliko ona ima udjela u doprinosu ekonomskog razvoja date regije toliko joj se pridaje pažnja. Prema tome, turistički elementi kao što su atraktivnost i unikatnost turističkih motiva, saobraćajni uvjeti, nivo razvoja turističkih motiva, opremljenost turističkih centara i lokaliteta, kao i obim turističkog prometa u jednoj regiji su samo dio njene ukupne fizionomije. Odstupanje od ovoga principa geografske regionalizacije u sagledavanju ukupnog privrednog razvoja date regije, u kojoj učestvuje i turizam, moguć je samo ako je turistički promet vodeći u njenom ukupnom privrednom razvoju. Tako, u jednoj geografskoj regiji u kojoj preovladavaju valorizovani turistički motivi u kojoj je turizam osnovna privredna djelatnost može se prozvati i turističkom pri čemu se joj daje sufiks tipološke turističke djelatnosti; regija banjskog, planinarskog ljetnog, zimskog i sl. turizma. Naravno da se ovo odnosi samo na turističke lokalitete, mjesta, zone ili čvorišta, o čemu je već bilo riječi. Izvedena turistička regionalizacija je moguća u navedenim regionalnim cjelinama, samo ako je mjerena smještajnim kapacitetima, brojem zaposlenih u turizmu i ostvarenim ekonomskim efektima.

Nije dovoljno nabrajati turističke identifikacione elemente kao što su: reljefni, vodni, biogeografski, društvenogeografski i dr. da bi se neko geografsko područje proglasilo turističkom regijom bez relevantnih pokazatelja njihove iskorištenosti i posebno turističkog

prometa i turističke dobiti koji su relevantni za ocjenu turističkog razvoja. Ne mogu se na primjer, „ciljno izdvajati turističko-geografski rejoni u Bosni i Hercegovini da bi se ukazalo na njihovom značaju formiranja ... kako bi se što bolje doprinijelo budućem razvoju turizma i pružanju kvalitetnijih turističkih usluga“ (Bidžan, A. 2012). Isto tako turizam ne mora biti pokretač razvoja nerazvijenih područja, misleći pri tome na regije, kao što uostalom ne moraju biti ni druge privredne grane, koje koriste prirodne i društvene resurse ukoliko se planski ne pristupa njihovom racionalnom korištenju. O klasičnim primjerima privrednog razvoja autorica navodi neka mjesta kao što su Fojnica, Kupres Međugorje i Trnovo koja očito nisu turističke regije (regioni) niti nosioci privrednog razvoja regija u kojima jesu.

Brojni turistički motivi u geografskim regijama su fundament za razvoj ove privredne grane, koja u nekim slučajevima može biti vodeća ali ne i odlučujuća. Da bi to oni bili potrebno ih je dovesti u tu funkciju i obogatiti turističkom infrastrukturom kako bi bili objekti za stjecište i boravak turista, a ne usputna odmarališta tranzitnog turizma. Sve ovo treba biti osnova za buduće strategije planova turističkog razvoja, posebno u Bosni i Hercegovini da bi neku postojeću geografsku regiju proglasili turističkom. Novom političko-teritorijalnom podjelom Bosne i Hercegovine geografska regija kao operativna geografska jedinica homogenog karaktera pogrešno je zamijenjena kantonima i entitetima. Zbog toga se razvoj turizma sagledava turističkim destinacijama koje su sastavni dio kantona.

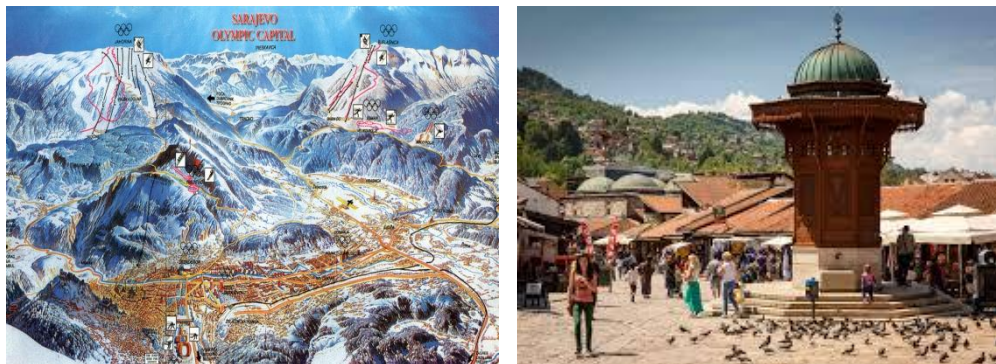
Turistička destinacija **Tourist destination**

Pojam destinacija potiče od latinske riječi „destination“, što u izvornom prijevodu definiše odredište, bez jasnih odrednica na koju vrstu djelatnosti se ono odnosi. Turizmološka nauka je prihvatila ovaj latinski naziv i dodala mu imenovanje turističkog odredišta kao mjesta boravka u njemu. Prihvatanje pojma destinacije nije identična kod različitih turizmoloških gledanja. Turizmološki rječnici pojam destinacije isključivo tretiraju zemljom, regijom, gradom i drugim područjem koje posjećuju turisti. Ona je određena kao nesvakidašnja prostorna pojava s obzirom na atraktivnost sadržaja u šta spadaju njena izvorna prirodnost, pogodnost, dostupnost, pristupačnost i adekvatna saobraćajna infrastruktura.

Svjetska turistička organizacija (WTO) turističku destinaciju definiše mjestom koje je posjećeno tokom turističkih putovanja i grupira ih na glavne i motivacijske destinacije. Glavne destinacije često se definišu udaljenim i odnose se na one u kojima turisti najviše vremena provode tokom putovanja, dok su motivirajuće destinacije one koji su glavni razlog posjete određenom prostoru ili mjestu.

Glavna turistička destinacija u širem smislu definiše globalni okvir turističkog putovanja bez jasno iskazanog motiva turističkog posjeta. U ovom kontekstu bi svrha putovanja mogla biti Francuska pri čemu se ne mora tipizirati motiv turističkog putovanja niti mjesto boravka. U tim okvirima Francuska bi bila turističko odredište (destinacija) turističkog putovanja. Turističko odredište u istoj zemlji se može tipizirati mjestom u kome će turista provoditi najviše vremena, pa je to mjesto, zapravo, turistička destinacija. To je motivirajuća destinacija koja se određuje tipološki. Tako je turistička destinacija u ovom slučaju, na primjer Pariz, Azurna obala ili Šamoni.

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina ona se može proglasiti glavnom turističkom destinacijom, dok je Sarajevo, na primjer, motivirajuća pri čemu ona može biti za zimski turizam na olimpijskim planinama oko njega ili tokom ljeta za razne vrste turističkih posjeta u kojom preovladava komponenta kulturnog turizma.

Sl. 6. Sarajevo se u Bosni i Hercegovini s pravom može proglasiti turističkom destinacijom, bilo da je riječ o glavnoj ili motivirajućoj.

Fig. 6. Sarajevo can rightly be declared as a tourist destination in Bosnia and Herzegovina, whether it is the main or the motivating one.

Prema tome, kod obje vrste turističkih destinacija važna karika je cilj putovanja i boravka u njoj. Pri ovome, treba imati u vidu da turističku destinaciju ne definiše brojnost posjeta. Tako, na primjer, svakodnevno stjecište brojnih hodočasnika u Međugorju ga ne definiše turističkom destinacijom, već drugom kategorijom – turističkim izletištem iz glavne turističke destinacije Bosne i Hercegovine ili motivirajuće mostarske. Nije rijedak slučaj da R. Hrvatska, neosnovano, polaže pravo na Međugorje kao izletničko mjesto hrvatske turističke destinacije.

U novije vrijeme, a s obzirom na njenu političko-geografsku podjelu, postoje intencije da se kantoni proglašavaju turističkim destinacijama, što je svakako neosnovano, da bi promovisali turizam kao strateško opredjeljenje njihovog razvoja. Promocija ove vrste dodijeljena je turističkim zajednicama koje su iz nevladinog prerasle u vladin sektor.

ZAKLJUČAK CONCLUSION

Šema teritorijalne organizacije turizma osim konkretnih elemenata turističke djelatnosti i maršruta turističkih kretanja pokazuje i geografska obilježja turističke teritorije koja definišu taksonomske sisteme. Oni sadržavaju turističke punktove, centre, zone, rejone/regije, tj. deducira turistički teritorij na indikacione akcente, otkriva i razlaže turističku sliku njihove uzajamnosti prema hijerarhijskoj strukturi.

Turistička teritorijalna taksonomija u geografskoj nauci još uvijek nije dovoljno razrađena i nije privedena sistemu. Zbog toga je neophodno dati prijedlog mogućih varijanti hijerarhijske klasifikacije teritorijalnog razvoja turizma od najmanjih mjesnih do najvećih regionalnih razmjera.

Razvrstavanje ili klasiranje geografske teritorije prema učešću atributivnih turističkih identifikacija polazi od jednostavnih prema složenim sadržajima. Turistički atraktivan

sadržaj je onaj koji privlači pažnju posjetilaca zbog autentičnosti, rijetkosti, unikatnosti i pristupačnosti. Oni mogu biti samostalni ili u grupama.

S tim u vezi rad tretira najčešće pojmovne odrednice geografskog prostora koji sadržava turističke motive od interesa za razvoj turizma. To su: turistički punkt, turistički lokalitet, turističko mjesto, turistički centar, turistička zona, turistički pojas, turističko čvorište, turistička regija i turistička destinacija.

Upotreba priloženih naziva podrazumijeva izgradnju pravilne metodologije izučavanja geografskog prostora u svrhu razvojnih ciljeva u turizmu. Ovakav pristup diferencijacije geografskog prostora po metodologiji koja je svojstvena geografskim istraživanjima će usmjeriti pravilniju diferencijaciju turističkih grana, koja je većinom izmišljena i plod individualnih prijedlog. Zbog toga bi bilo potrebno sačiniti taksonomije turističkih grana koje bi uz geografsku turističku taksonomiju bile operativnije radi njihovih fundamentalnijih proučavanja.

Literatura

- Jovičić, Ž. , 1975, Koncept turističko-geografskih istraživanja u Jugoslaviji. Turizmologija, Posebna izdanja, 1, Beograd.
- Radović, M., 1988, Značaj regionalno-prostornog planiranja u turizmu s posebnim osvrtom na regiju Južnog Jadrana. Zbornik na VIII. kongres na geografite na SFRJ, Skoplje.
- Spahić M. 2005: Neki metodološki problemi geografizacije i ekologizacije savremene nauke. Geografski radovi – naučni časopis za geografiju. Univerzitet u Tuzli, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju
- Spahić, M. 2006: Turizam i geografija. Zbornik radova naučnog sipozijuma „Turizam kao faktor Regionalnog razvoja“. Tuzla
- Spahić, M. 2011: Geografsko-turističko i geokološko obrazovanje u funkciji turističkog, regionalnog i prostorno-razvojnog planiranja. Zbornik radova simpozijuma „Edukacija iz turizama i zaštite životne sredine kao preduvjet turističkog i regionalnog planiranja u funkciji turističkog regionalnog i prostornog planiranja“, Konjic
- Spahić, M., Jahić, H. 2014: Geografske regionalizacije Bosne i Hercegovine u svjetlu evroatlanskih Integracija. Acta geographica Bosniae et Herzegovinae vol. 1. br. 1. Sarajevo
- Stanković, M. S., 1985, Razvitak i zadaci turističke geografije u Srbiji. Posebna izdanja Odseka za geografiju i prostorno planiranje, knjiga 3, Beograd.
- Stanković, M. S., 1986, Prostorni potencijali turizma uže Srbije. Teorija i praksa turizma, Beograd.
- Vasović, M., 1975, O turističkoj regiji. Turizmologija, Posebna izdanja, 1, Beograd.
- Vasović, M., Jovičić, Ž. ,1982, Važnije turističko-geografske regije Evrope. IRO "Rad", Beograd.

SUMMARY

GEOGRAPHIC TAXONOMY IN TOURISM - Contribution to the methodology of tourism research

Muriz Spahić, Association of Geographers in Bosnia and Herzegovina, Zmaja od Bosne 33
Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
murizspahic@gmail.com

Semir Ahmetbegović i Željka Stjepić Srkalović
University of Tuzla, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of
Geography Univerzitetska 4, Tuzla, Bosnia and Herzegovina
semir.ahmetbegovic@untz.ba i zeljka.s.rkalovic@gmail.com

The scheme of the territorial organization of tourism, apart from the specific elements of the tourist activity and the route of tourist movements, also shows the geographical features of the tourist territory that defines the taxonomic systems. They include the tourist spots, centers, zones, regions, i.e. deduces the tourist territory to indicational accents, reveals and disassemble the tourist image of their reciprocity according to the hierarchical structure.

Tourism territorial taxonomy in geographic science has not yet been elaborated and has not been connected to the system. Therefore, it is necessary to propose the possible variants of the hierarchically classification of territorial tourism development from the least local to the largest regional scale.

Classifying of a geographic territory by the participation of attributive tourist identities starts from simple to complex contents. Tourist-attractive content is the one that attracts the attention of the visitors because of their authenticity, rarity, uniqueness and accessibility. They can be self-contained or in groups.

The paper treats the most common conceptual definitions of geographic area that contains tourism motives of interest for the tourism development. These are: tourist point, tourist location, tourist resort, tourist center, tourist zone, tourist belt, tourist node, tourist region and tourist destination.

The use of the enclosed names implies the construction of a proper geographic study methodology for the purpose of development goals in tourism. Such approach to geographical differentiation by methodology, which is inherent in geographic researches, will focus more on the more appropriate differentiation of tourist branches, which is mostly fictitious and the product of individual proposals. For this reason, it would be necessary to create taxonomy of tourist branches with geographic tourism taxonomies, which would be more operative for their more fundamental studies.

Authors

Muriz Spahić, doctor of geographical sciences, full professor at the Faculty of Science, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina. Scientific area of research includes: physical geography and environmental protection, from which he published one monography and six university textbooks. Author of over 80 scientific articles, autor and co-author of several textbooks of geography in primary and secondary schools. Responsible researcher and participant in several scientific prestige projects. President of the Association

of Geographers of Bosnia and Herzegovina, editor of the scientific journal *Acta Geographica Bosniae et Herzegovinae*.

Semir Ahmetbegović

Doctor of geographical science, assistant professor at the Faculty of Sciences and Mathematics, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina. In 2012. he defended PhD Thesis "Relief as population gathering factor in Bosnia and Herzegovina" on Geography Department of Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Sarajevo. Author and coauthor 28 scientific and technical articles and one book.

Željka Stjepić Srkalović, master of geographical sciences, assistant at the Faculty of Sciences and Mathematics, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina. In 2015 she defended Mr Thesis "Pedogeographic characteristics of Tuzla municipality" on Geography Department of Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Tuzla. Author and coauthor of several scientific and technical articles and participant in several scientific projects.